

Заштита права интелектуалне својине од повреде

Шта се сматра повредом?

Права интелектуалне својине: патент, индустријски дизајн, жиг, ознаке географског порекла, ауторско и сродна права, топографија полупроводничких производа, право оплемењивача биљних сорти остварују своју економску, социјалну и друштвену функцију само уколико се ефикасно примењују. Под тим се подразумева да титулар права може неометано да ужива сва овлашћења која из права проистичу. Без овлашћења титулара (носиоца конкретног права) нико не сме економски да искоришћава предмет заштите конкретног права (проналасак који је заштићен патентом, робни или услужни знак заштићен жигом, ауторско дело итд). У супротном чини повреду права интелектуалне својине.

- **Повреда патента** је када неко лице, без сагласности носиоца патента: производи, нуди, ставља у промет или употребљава производ који је израђен према заштићеном проналаску или увози или складишти тај производ у наведене сврхе; примењује поступак који је заштићен патентом; нуди поступак који је заштићен патентом; производи, нуди, ставља у промет, употребљава, увози или складишти за те сврхе производ директно добијен поступком који је заштићен патентом; нуди и испоручује производе који чине битне елементе проналаска лицима која нису овлашћена за коришћење тог проналаска, ако је понуђачу или испоручиоцу познато или му је из околности случаја морало бити познато да је тај производ намењен за примену туђег проналаска.
- **Повреда жига** је свако неовлашћено коришћење жига од стране било ког учесника у промету, подражавање заштићеног знака, као и додавање знаку речи “тип”, “начин”, “по поступку” и сл. Под неовлашћеним коришћењем жига подразумева се када се без сагласности носиоца жига, заштићени знак стави на робу, њено паковање или средства за обележавање робе (етикете, налепнице, затварачи за флаше и сл.); нуди роба, ставља у промет или складишти у те сврхе, или обавља услуге под заштићеним знаком; увози или извози робу под заштићеним знаком; заштићени знак користи у пословној документацији или у рекламама.
- **Повреда права за индустријски дизајн** је свако неовлашћено искоришћавање регистрованог индустријског дизајна. Под тим се подразумева индустријска и занатска израда производа за тржиште, на основу примене заштићеног индустријског дизајна, као и употреба таквог производа у привредној делатности; складиштење таквог производа ради његовог стављања у промет; понуда таквог производа ради његовог стављања у промет; стављање у промет таквог производа; увоз, извоз или транзит таквог производа, као и неовлашћено објављивање предмета пријаве. Повредом се сматра и подражавање заштићеног индустријског дизајна.
- **Повреда ознака географског порекла** је свако неовлашћено коришћење имена порекла, односно географске ознаке од стране било ког учесника у промету за обележавање производа на које се та ознака географског порекла не односи,

уколико су ти производи слични производима који се обележавају регистрованом ознаком географског порекла, или уколико се таквим коришћењем нарушава репутација заштићене ознаке географског порекла; копирање или подражавање регистроване ознаке географског порекла, као и коришћење превода, транскрипција или транслитерација регистроване ознаке географског порекла, чак и ако се тој ознаци географског порекла, додају речи "врста", "тип", "начин", "имитација" и ако је наведено истинито географско порекло производа; коришћење на паковању, рекламном материјалу или документима лажне или двосмислене ознаке о географском пореклу, природи или квалитету производа, које могу да створе забуну у погледу порекла производа; вршење било које друге радње које могу да створе забуну у промету у погледу стварног порекла производа. Ово се односи и на ознаке географског порекла које су регистроване на нивоу Европске заједнице у складу са прописом Европске заједнице. Повредом регистрованог имена порекла, односно географске ознаке, сматра се и подражавање тог имена порекла, односно географске ознаке.

Најчешће се за повреду права користе изрази пиратерија и кривотворење. Кривотворење је неовлашћена производња и промет робе која има спољни изглед и робну ознаку, који су идентични или слични туђем заштићеном дизајну, односно жигу. Пиратерија је неовлашћено коришћење ауторских дела и предмета сродних права, посебно у виду умножавања и промета истих на CD-у и DVD-у или другом носачу електронског записа и њихово неовлашћено саопштавање на Интернету.

Зашто је битно спречавање повреде права?

Негативне последице повреде права трпе аутори, дизајнери, проналазачи и носиоци права, порески обвезници, али и држава и друштво у целини. Проналазачима, креаторима и носиоцима права измиче добит и накнада од свог стваралаштва. То доводи до стварања препрека за даљу иновативност и креативност, а на крају и до дестабилизације унутрашњег тржишта. Како рецимо, носилац жига може градити препознатљивост на једном тржишту када конкурент може да користи исти знак за обележавање сопствених производа? Према резултатима недавног глобалног извештаја о преварама, више од 800 испитаних виших руководиоца је изјавило да је повређено право ИС у 11 % њихових предузећа у 2013. Према статистичким подацима на нивоу ЕУ о роби задржаној на граници због сумње да се њоме повређују права интелектуалне својине, више од 90 000 таквих случајева је било у 2012. години.¹ У узрочној вези са наведеним је и затварање радних места, односно повећање стопе незапослености једне земље. Нестабилно унутрашње тржиште значи и обесхрабривање трговинске размене са другим земљама, као и страних директних инвестиција. Трансфер технологије, као адут у развоју привреде, који има за циљ спајање привредних ентитета и научне заједнице, губи сваки смисао. Поред наведених последица, ту су и: нарушавање здравља и безбедности људи (посебно када је реч о фармацеутским производима, прехранбеним производима, техничким уређајима и сл.), као и повезаност са организованим криминалом.

Шта носилац права може да учини како би спречио повреду свог права?

Носиоцу права се понекад, на први мах, може учинити да кривотворење његовог жига или копирање ауторског дела има позитивне ефекте (доказа да је његов производ квалитетан, препознатљив и тражен на тржишту и да се он тиме додатно рекламира.) Међутим, то је потпуно погрешно. Повреда права интелектуалне својине увек има наведене негативне последице. Због тога, носилац права треба да се стара о сопственом праву и то тако што ће:

- на производу/услугу да назначи да је у питању заштићен производ. То ће учинити тако што ће навести регистарски број свог права (са Исправе о жигу, патенту итд. које представља јавну исправу). Када је реч о ауторском праву, онда може послужити ознака © (иако ознака није експлицитно предвиђена Законом) или број и датум Потврде о уношењу у евиденцију и депоновању ауторских дела и предмета сродних права (уколико је дело депоновано);
- своје право да користи у складу са обимом и садржином заштите (знак онакав какав је заштитио; спољни изглед производа треба да буде произведен у складу са заштићеним индустријским дизајном или патентним захтевима, ако је реч о патенту). Свако одступање од тога, може оставити простор за каснија евентуална тумачења. Ово се односи и на принцип територијалности, будући да носилац права индустријске својине ужива заштиту само за оне територије за које је регистровао право;
- да прати привредне активности, а пре свега производе пословних партнера (дистрибутери, добављачи и др.). Дешава се да локални дистрибутер региструје жиг на своје име за конкретну територију, не консултујући се са својим пословним партнером;
- да проверава да ли су заштићена права интелектуалне својине својих добављача и/или дистрибутера и других учесника у ланцу, будући да је крајња последица повреде уништавање производа и/или алата и опреме уз помоћ којих је извршена повреда права;
- да прати конкуренцију и врши мониторинг тржишта, како би на време сазнао да ли неко евентуално повређује његово право;
- да претражује базе патената, дизајна, жига. Националним и међународним базама се може приступити путем нашег сајта www.zis.gov.rs . Коришћење база је бесплатно. Може се обратити и Заводу, подношењем захтева за комерцијални ресерш (претраживање). Више о томе се може прочитати на сајту Завода - <https://www.zis.gov.rs/podrska/informativne-usluge-pretrazivanja/> ;
- да претражује веб сајтове, имајући у виду данашњи значај Интернета и електронске трговине. Може се десити да неко на свом сајту нуди на продају кривотворени производ или неовлашћено чини јавно доступним туђе ауторско дело и сл;

Које конкретне акције носилац права може да предузме када сумња да је у питању повреда?

Када носилац права сумња да је у питању кривотворење или пиратерија, најпре треба да покуша мирним путем (преговори) да реши спор. Тиме избегава покретање државног апарата (преко надлежних органа), губитак новца за таксе и накнаде за заступнике. Уколико преговори не дају резултат, препоручљиво је ангажовање адвоката.

Који органи су надлежни за принудно спровођење права?

У нашој земљи је обезбеђена управна, грађанска и кривична заштита права интелектуалне својине. То значи да носилац права, али и стицалац лиценце и колективна организација за остваривање ауторског и сродних права, може да се обрати следећим органима:

1. Управним органима

Тржишна, туристичка, здравствена; и друге инспекције у саставу различитих министарстава, затим Пореска управа, Управа царина и Републичка радиодифузна агенција. Тржишној, Туристичкој инспекцији, Управи царина и Пореској управи може да се поднесе захтев за предузимање мера за заштиту права интелектуалне својине. Захтев може да буде појединачан, ако се односи на једну одређену пошиљку/одређену количину робе, или општи, ако се односи на све количине одређене робе у предложеном временском периоду. Имајући у виду информациону технологију којом су опремљени ови органи (базе података), достављање прецизних података о роби, фотографије, информације о каналима дистрибуције итд. може допринети ефикасној и економичној заштити права.

Иако о постојању повреде коначну одлуку увек доноси суд, ови органи имају посебна овлашћења чијим коришћењем доприносе постизању пожељног друштвеног циља: да се спречи промет роба и вршење услуга за које постоји оправдана сумња да вређају права интелектуалне својине. Они ће то радити ефикасно и у кратким роковима, делујући у суштини превентивно и умањујући на тај начин штету коју због повреда права интелектуалне својине трпе њени титулари и друштво у целини. То су посебна овлашћења: привремено одузимање, повлачење из промета и забрана даље производње или промета такве робе; привремена забрана вршења услуге или друге делатности којима се повређује право интелектуалне својине и сл.

Више о надлежности ових органа може се погледати на нашем сајту, на следећем линку <https://www.zis.gov.rs/podrska/povreda-prava/>.

2. Полицији – поред осталих организационих јединица, има и одсек за сузбијање криминала у области интелектуалне својине и посебно одељење за високотехнолошки криминал која се бави кривичним делима извршеним уз помоћ рачунара и рачунарске комуникационе мреже.

3. Тужилаштву

Јавно тужилаштво је самостални државни орган који гони учиниоце кривичних дела и других кажњивих дела и предузима мере за заштиту уставности и законитости. Поред поступања по службеној дужности, носилац права може поднети кривичну пријаву надлежном тужилаштву за следећа кривична дела: повреда моралних права аутора и интерпретатора, неовлашћено искоришћавање ауторског дела или предмета сродног права, неовлашћено уклањање или мењање електронске информације о ауторском и сродним правима, повреда проналазачког права, неовлашћено коришћење туђег дизајна, неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга, кривичну пријаву подноси надлежном тужилаштву (основно тужилаштво). Једино када је реч о кривичном делу повреда моралних права аутора и интерпретатора, прецизније када неко ставља у промет примерке туђег ауторског дела или интерпретације на начин којим се вређа част или углед аутора или извођача, кривични поступак се покреће приватном тужбом.

Када је реч о кривичним делима код којих се као објекат или средство извршења кривичних дела јављају рачунари, рачунарски системи, рачунарске мреже, рачунарски подаци, као и њихови производи у материјалном или електронском облику, кривична пријава се подноси посебном одељењу за борбу против високотехнолошког криминала у Вишем јавном тужилаштву у Београду. 6

2. Судовима

А) У оквиру грађанскоправне заштите: Виши суд у Београду (за физичка лица) и Привредни суд у Београду (за правна лица) су надлежни у првом степену за спорове из ове области. Поред тужбе као иницијалног акта за покретање парничног поступка, може се поднети предлог за одређивање привремене мере. Тиме се, под одређеним условима предвиђеним Законом, може брзо и ефикасно (привремено до окончања парнице) зауставити даље вршење повреде и промет робе или пружање услуга и тиме спречити настанак ненадокнадиве штете;

Б) У оквиру кривичноправне заштите (надлежни су основни судови, будући да су Кривичним закоником као максималне казне предвиђене казне затвора од 8 година). Када је реч о кривичним делима код којих се као објекат или средство извршења кривичних дела јављају рачунари, рачунарски системи, рачунарске мреже, рачунарски подаци, као и њихови производи у материјалном или електронском облику, надлежан је Виши суд;

В) прекршајним судовима се може поднети захтев за покретање прекршајног поступка, а привредним судовима пријава за привредни преступ.

О чему треба водити рачуна пре покретања поступка пред надлежним судом

Пре него што се покрене поступак пред надлежним судом, у циљу смањења трошкова поступка, треба имати у виду следеће савете:

- добро размислити да ли је то добар потез;
- размислити о томе који је потенцијални најбољи и најгори исход спора;
- проверити постојање уредне пословне документације (докази);
- размотрити да ли је потребна помоћ адвоката;
- контролисти доношење одлука;
- разговарати са адвокатом (заступником) о садашњим и будућим потенцијалним трошковима;
- деловати одлучно и доследно;
- водити рачуна о роковима - гледати у календар!
- парничење не треба да постане принцип!

Које санкције може да сноси повредилац?

Суд је једини орган у РС који може утврдити повреду права. Последица извршења судских одлука, у зависности од врсте судског поступка, може бити надокнада имовинске штете, новчана казна и казна затвора. Најчешће се пресуда јавно објављује. Имајући у виду негативне последице повреде, кривотворена и пиратизована роба се уништавају, а суд може наредити преиначење алата и опреме којима, односно уз помоћ којих је извршена повреда права. Поред тога, веома је значајно и право на информације, чиме се омогућава да суд добије тачне информације о пореклу спорне робе или услуга, дистрибуционим каналима, продавцима и идентитету трећих лица укључених у повреду права. Такође, суд може трећим лицима наложити да доставе наведене информације.

Имајући у виду последице, али и комплексност поступака пред надлежним органима, препоручљиво је ангажовање адвоката искусног у овој области. На нашем сајту може се приступити листи заступника, на следећем линку <https://www.zis.gov.rs/podrska/registar-zastupnika/>.

Како добити овлашћење за коришћење туђег права интелектуалне својине?

У циљу избегавања повреде туђег права интелектуалне својине, потребно је добити овлашћење за коришћење туђег права, тзв. лиценцу. Уговором о лиценци носилац жига, односно подносилац пријаве уступа право коришћења жига, патента, индустријског дизајна, односно права из пријаве, другом лицу. Тиме носилац права и даље остаје носилац (тј. власник), али сада, у зависности од врсте лиценце, поред њега, и прималац лиценце има право да користи и искоришћава предмет заштите. Обим коришћења зависи од тога шта је уговором дефинисано. Лиценца би требало да се упише у Регистар права (или пријава) Завода, будући да од тог тренутка производи правна дејства према трећим лицима. Напомена за дистрибутере: Уговор о дистрибутерству није уговор о лиценцирању! Да би дистрибутер могао да користи туђе право носиоца, као и да предузме акције у вези са повредом права, он мора бити стицалац лиценце.

Која је надлежност Завода у вези са повредом права?

Завод је надлежан за регистрацију права интелектуалне својине (изузев права оплемењивача биљних сорти) и за евиденцију и депоновање ауторских дела и предмета сродних права. Поред тога, Заводу се може поднети предлог за оглашавањем ништавним признатог права, уколико у тренутку регистравања, за то нису били испуњени услови. Ово може да буде јако одбрамбено средство или контраактивност повредиоца права интелектуалне својине. У том случају, суд би обично, застао са поступком и сачекао одлуку Завода.

Имајући у виду надлежност Завода у вези са развојем у области заштите интелектуалне својине и информационо-образовним пословима, а посебно од оснивања Едукативно-информативног центра, Завод организује и спроводи специјализоване семинаре намењене едукацији наведених органа, у сарадњи са међународним организацијама из ове области организује конференције и научне скупове.

За више информација www.zis.gov.rs